

של ימינו, בין שדנים בסין תחת משטרים אוטוריטריים (ראו מאמרו של שחר רהב) או בארגנטינה בימי שלטון הגנרלים ואנגליה בימיה של מרגרט תאצ'ר (ראו הקובץ על מלחמת פוקלנד-מלווינס), לית מאן דפליג. מנהיגיהן של רוב האומות האמינו ומאמינים גם כיום כן, בניגוד לאמרה המיוחסת לאברהם לינקולן, אפשר לרמות את כל האנשים כל הזמן.

במיתוסים לאומיים – על אודות כינונה של האומה, ניצחונותיה המפוארים וגיבוריה עזי הנפש, או על אובדן ועוללות שסבלה מיד אויביה – יש על-פירוב גרעין של אמת, אך הוא עטוף תדיר באגדות מומצאות, במפות מסלפות ובנתונים סטטיסטיים שקריים (והמקרה של הונגריה, שנדון במאמרו של גיא ביינר, אינו יוצא דופן). רוב בניה ובנותיה של האומה נאחזים במיתוס ומוצאים בו צידוק להתנשאות ולהתעלמות מרגשותיהם של בני העם האחר; ואילו מנפצי המיתוסים ממהרים מדי לשלול את הכול, לרבות אותן גרעין של אמת.

בחיבורו **הרפובליקה** הציג אפלטון את עקרון "השקר האציל": מיתוס שאותו "מוכרים" השליטים ביוזעין להמונים כדי לקיים לכידות והרמוניה חברתית; ניקולו מקיאוולי טען אף הוא – ברוח הראליזם המפוכח של אנשי הרנסנס – כי על מנת "לקיים את המדינה" חייב הנסיך לשקר ולהוליך שולל. אולם רוב הוגי הדעות במרוצת ההיסטוריה דחו רעיון זה בשאט נפש ו"מקיאווליזם" היה למושג גנאי. דבקות באמת מוצגת בכל תרבות כערך עליון: אחד המיתוסים של ארצות-הברית מייחס לנשיאה הראשון, ג'ורג' וושינגטון, את האמירה "אינני יכול לשקר"; "הצופה דברו אמת", היא המידה הראשונה בתקנון של תנועת הצופים בכל ארץ וארץ; "בגנות הטיח", הסיסמה שטבע ברל כצנלסון, נכתבה על הקירות במועדונים של תנועות הנוער הסוציאליסטיות בארץ ישראל; ו"אם אין אמת, אין חסד", פסק רבי נחמן מברסלב. אולם, חרף כל הטפות המוסר, הסתרת האמת, ההתחזות והבדיה הן בין התופעות האנושיות הנפוצות ביותר. לפיכך בל יפתע ההיסטוריון המתחיל כשיגלה עד כמה תולדות האנושות הן במידה רבה ילקוט כזבים.

חברי מערכת **זמנים** מודים מקרב לב לאפרת אבינרי על עבודתה המסורה בעריכה ובהתקנה של כתב העת במשך שנים ארוכות ומאחלים לה הצלחה בתפקידה החדש.

התחזות וגניבת דעת עוברות כחוט השני ברבים מן המאמרים הכלולים בגיליון הנוכחי: ממרגלים המתחזים לסוחרים – "עכברים", כינו אותם – במקסיקו בעת הכיבוש הספרדי ועד זייפן עתיקות בירושלים במאה התשע-עשרה, מהסתרת הזהות של מחבר **תיקוני זוהר** במאה הארבע-עשרה ועד תעמולה שקרית והולכת שולל בימי המלחמה על איי פוקלנד-מלווינס. ואם טקסים, כפי שלימדונו אנתרופולוגים וסוציולוגים, הם צוהר אל המנטליות של בניה ובנותיה של חברה מסוימת, הרי מסתבר, כי לא פעם המשתתפים בטקס הנהוג בקבוצתם "עושים שקר בנפשם" ולוקחים בו חלק נגד מצפונם עקב לחץ חברתי (כפי שמגלה לילך רוזנברג-פרידמן במאמרה על פולמוס הנישואים במשפחת שרתוק).

פרקי ההיסטוריה הנדונים כאן מדגישים אפוא, כי לא זו בלבד ש"העבר הוא ארץ נכר" ולכן לא קל להיסטוריון להבין ולהסביר אותו, אלא גם שרבים מגיבוריו עטו מסיכות (ומכאן בחירתנו באיור על עטיפת הגיליון) ועשו כמיטב יכולתם לתעתע, להסוות את זהותם ולרמות את בני זמנם – וכפועל יוצא, גם את החוקרים בדורות הבאים. ההיסטוריון כבלש הוא דימוי ישן ורווח (ראו, למשל, את אוסף המאמרים Robin W. Winks [ed.], *The Historian as Detective: Essays on Evidence*, שפורסם בשנת 1969). ואכן, אחד מתפקידיו הוא לחשוף את הסודות ומעשי התרמית של דמויות העבר כדי לנסות ולברר את "המצויאות כהווייתן" – אותה ממשות חמקמה בעבר כבהווה. עם זאת, חרף מאמציהם של ההיסטוריונים – הבלשים, לעתים קרובות הספק נשאר, שכן טרם הומצאו הכלים שיאפשרו לברר לאשורן את כוונות הלב, הרגשות והמחשבות הנסתרות.

באמצעות מדע הפיסיונומיה, כותב יוסי ציגלר במאמרו, ניסו מלומדים באירופה מן העת העתיקה ועד סוף ימי הביניים לעמוד על תכונותיו האמתיות של אדם על-פי מראה פניו וסימנים אחרים בגופו – עדות לכך, כי מאז ומתמיד הורגש צורך ב"גלאי אמת", שיאפשר לחדור מבעד לשקרים. לעומת זאת ההומניסטים, אנשי הרוח של הרנסנס (גיבוריהם של יעקב בורקהרדט ואבי ורבורג, שלהם מוקדש מאמרו של יוסי מאלו), דווקא שיבחו ופיתחו את אמנות ההתחזות והעמדת הפנים, sprezzatura בלשונו של בלדסרה קסטיליונה (Castiglione), כדרך המתאימה ביותר לשרוד ולהצליח בחצרו של הנסיך ובחיים הפוליטיים. על כך שהחיים הפוליטיים רוויים בשקר, ברמייה וב"ספינים" בעגה